

DRINK BARE IJSSSEL

Een kompas
voor een
gezond leven.

Stroomt er genoeg, te veel of te weinig water door de IJssel? Die vraag stond de afgelopen jaren het meest centraal in politiek en bestuurlijk handelen met de rivier. Hoogwaterveiligheid en bevaarbaarheid staan nog altijd op 1. Daar zijn nu ook andere waardes aan toegevoegd: hoe natuurlijk mag de IJssel zijn en welke recreatieve mogelijkheden biedt de rivier? De aandacht voor de kwaliteit van het water heeft een impuls gekregen door onder meer Europese regelgeving.

Maar dat is het niet het enige. Aandacht voor aanvullende waardes bepalen het nieuwe verhaal: over een IJssel die ecologisch in balans is en daardoor zo gezond dat je eruit zou kunnen drinken. Het gaat nog verder dan waterkwaliteit. Het gaat over onze levensstijl en het benutten en inrichten van ons landschap. Daarmee is de Drinkbare IJssel een wenkend perspectief voor ruimtelijke vraagstukken.

Een IJssel waaruit het water is te drinken is een vergezicht dat veel mensen aanspreekt. Zowel vanuit het oogpunt van een gezond ecosysteem, als ook vanuit de culturele waarde die de rivier heeft. De IJssel vormt een belangrijk deel van de identiteit van het stroomgebied en van de mensen die daar wonen.. Een drinkbare IJssel is een kompas waarbij het gaat om het versterken van de relatie van ons mensen met de rivier en alle andere levensvormen in en rond de rivier: het ervaren van de wederkerigheid.

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Onderzoeksvraag	7
Kapstok	9
Persoonlijk ambassadeurschap	13
Samenwerkingskansen	17
Vervolgstappen	31
Bijlagen	33

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Brummen en Waterschap Vallei en Veluwe is in januari, februari en maart 2024 een verkenning gedaan naar bestuurlijke borging voor een drinkbare IJssel. Li An Phoa, Kirsten van Gorkum van de Meeberg en Wim Eikelboom onderzochten hoe bestuurders langs de IJssel het perspectief van de drinkbare IJssel omarmen en wat dat betekent voor het handelen van de organisatie die de bestuurder vertegenwoordigt. Het doel van de verkenning is om kansen voor het verankeren van het adopteren van het perspectief van de Drinkbare IJssel in beeld te brengen.

Li An Phoa spreekt het liefst over de IJselfamilie. Met 34 leden van deze IJselfamilie voerden we gesprekken. Telkens stonden daarbij dezelfde vragen centraal: biedt de Drinkbare IJssel een relevant bestuurlijk perspectief? Zo ja, wat is ervoor nodig om het perspectief van de Drinkbare IJssel verder te brengen? Naast de gesprekken hebben we initiatieven langs de IJssel die bijdragen aan een Drinkbare IJssel in kaart gebracht.

De gesprekken leveren een bemoedigend beeld op: de Drinkbare IJssel wordt door alle bestuurders gezien als een hoopvol perspectief dat bij gewone mensen tot de verbeelding spreekt en communiceerbaar is. De Drinkbare IJssel wordt bovendien gezien als een positief en verbindend vergezicht, omdat het maatschappelijke tegenstellingen overstijgt en landbouw en natuur bij elkaar brengt.

Bestaande beleidsafspraken en activiteiten die bijdragen aan verbetering van de waterkwaliteit van de IJssel worden vaak niet 1-op-1 gekoppeld aan de Drinkbare IJssel. Veel bestuurders zien hier kansen om de Drinkbare IJssel vaker als kapstok te gebruiken om bestaand beleid of beleidsvoornemens uit te dragen.

De opbrengst van de bestuurlijke gesprekken is uitgewerkt in 3 thema's: Kapstok, Persoonlijk ambassadeurschap, en Samenwerkingskansen. Elk thema bevat suggesties voor een vervolg.

Bij de start hadden wij het idee dat een bestuurlijke overeenkomst goed zou helpen bij de verankering van het perspectief van de Drinkbare IJssel. Hiervoor bleek weinig draagvlak. Wij merkten dat de energie uit de gesprekken wegliep zo gauw we dit in brachten.

Het perspectief van een Drinkbare IJssel gedijt bij persoonlijke gedrevenheid en betrokkenheid van bestuurders en ambtenaren. Formele kaders kunnen daarbij behulpzaam zijn.

Met deze verkenning is het 'waarom' van het perspectief versterkt. Voor het 'hoe' hebben we kansen in beeld gebracht. Hierin keuzes maken is de volgende stap. Wij adviseren de volgende stappen:

1. Een vervolgproces maken hoe we het perspectief van een Drinkbare IJssel in het stroomgebied gezamenlijk en individueel als vergezicht invulling geven. Welke acties worden gezamenlijk, in kleinere groepen of individueel opgepakt en daar bestuurlijk commitment op krijgen?
2. Een aantal bestuurders heeft expliciet aangegeven om ambassadeur te willen zijn van een Drinkbare IJssel. Maak expliciet wie dit gaan zijn en geef ze ruimte en podium om hun rol in te vullen;
3. Kies af en toe voor bestuurlijk buiten-overleg dichtbij de IJssel. Dit geeft meer ruimte voor creativiteit en persoonlijke verbinding, en zet de rivier ook aan tafel. Of laat symbolisch een stoel leeg bij rivier overleggen wat dan de stem van de Drinkbare Rivier is.
4. Benoem of maak gebruik van een IJsselambassadeur die de beweging erin houdt en vinger aan de pols.

Li An Phoa heeft met haar missie ervaring bij diverse rivieren. De positieve energie in het stroomgebied van de IJssel noemt zij uniek. Over een afstand van 127 kilometer draagt iedereen de IJssel een warm hart toe. Er stroomt veel positieve energie langs de IJssel. Laten we die benutten om het perspectief van een Drinkbare IJssel dichterbij te brengen.

Wim Eikelboom - Kirsten van Gorkum van de Meeberg - Li An Phoa

Kampen[®]

ijsselandschap

gemeente Bronckhorst

Met dank aan ...

Drents Overijsselse Delta

STROOMGEBIED RIJN-OOST

GEMEENTE DOESBURG

Vitens

waterschap vallei en veluwe

gemeente Hattem

Gemeente Epe

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

gemeente Rheden

provincie Overijssel

gemeente voorst

provincie Gelderland

ZEVENAAR

LTO noord

Gemeente Brummen

gemeente Westervoort

Zwolle

gemeente Olst-Wijhe

Gemeente Heerde

Middachten

Rijkswaterstaat

Zutphen

RIWA

PWN

staatsbosbeheer

Waterschap Rijn en IJssel
WATERBEHEER: VEILIG EN OP MAAT

Gemeente Duiven

Twickel

gemeente Deventer

Onderzoeksvraag

Verkenning naar op welke **sociaal-innovatieve manier** het gedachtegoed van een schone en **drinkbare IJssel verankerd** kan worden in de **stroomwereld** en doorwerking heeft in de **activiteiten** van organisaties, bedrijven en (groepen van) individuen in de **IJsselvallei**.

Waterschap Vallei en Veluwe & Gemeente Brummen

December 2023

BEHOEFTE BESTUURDERS

Drie Drinkbare IJssel gerelateerde behoeften:

- Werken aan een gezond ecosysteem
- Werken aan een gezonde leefomgeving
- Waterbewustzijn vergroten

FUNCTIE PERSPECTIEF DRINKBARE IJSSEL

1. Als **kapstok** gebruiken voor:

- Wat je nu al doet
- Wat je gaat doen met anderen

2. Helpen een **ambassadeursrol** te vervullen

- Jouw verhaal vertellen

3. **Samenwerkingskansen** vinden

- Inspiratie bieden en inspiratie ontvangen
- Je persoonlijk en als organisatie verrijken en concretiseren

Kapstok

Behoeftte aan een perspectief om naartoe te werken, wat tastbaar is, waar handelingsperspectief in zit en wat mensen raakt.

Drinkbare IJssel verhaal

Suggesties voor vervolg

DRINKBARE IJSSEL VERHAAL

Een IJssel die ecologisch in balans is en daardoor zo gezond dat je eruit kunt drinken.

Toekomstbeeld

De drinkbare IJssel is een helder en aantrekkelijk toekomstbeeld dat je aan iedereen kunt uitleggen. Het zorgt voor een positieve beweging onder inwoners.

[Praat vanuit het hart](#)

IJselfamilie

De IJssel maakt onderdeel uit van het Rijnstroomgebied. Alleen door samen te werken met onze hele waterfamilie kan de IJssel drinkbaar worden.

[Werk samen als rivierfamilie](#)

Water is leven

Water, bodem en lucht vormen onze basis. We zijn er allemaal van afhankelijk en dragen er dus verantwoordelijkheid voor.

[Zorg voor datgene wat voor ons zorgt](#)

Iedereen

Een drinkbare IJssel is alleen mogelijk wanneer iedereen meedoet: inwoners, bedrijven en overheden. In onze rivierfamilie, van Westervoort tot Kampen, vormen burgemeesters en wethouders bruggenbouwers bij uitstek.

[Alles en iedereen doet ertoe](#)

Eén generatie

De drinkbare IJssel vormt een vergezicht dat we binnen dertig jaar kunnen realiseren als we vanaf nu consequent in de juiste richting gaan bewegen. Dat vraagt om leiderschap en doorzettingsvermogen.

[Ga stap voor stap](#)

Meetbaar

De IJssel vormt het laagste punt in het landschap. Wanneer de IJssel drinkbaar is, laat dat zien dat alles in ons landschap gezond en in balans is.

[De drinkbare rivier als maatschappelijk kompas](#)

DRINKBARE IJSSEL VERHAAL

De drinkbare IJssel gaat over meer dan alleen water. Elke stap richting een drinkbare IJssel draagt bij aan een veelvoud van maatschappelijke doelen, zoals milieu, klimaat, stikstof, biodiversiteit, drinkwater, (eco-)toerisme, gezondheidszorg en circulaire economie.

Ga maar na:

Als we meer inzetten op een gezonde leefstijl en preventie, gaan we minder medicijnen gebruiken en komen er minder schadelijke medicijnresten in de rivieren terecht. Bovendien verlagen we zo de gemeenschappelijke zorgkosten.

Als we de industrie stimuleren om de omslag te maken naar circulair watergebruik, lozen zij geen chemische gifstoffen meer, worden onze rivieren gezonder en onze bedrijven toekomstbestendiger, want minder afhankelijk van (schaars) zoetwater.

Als we onze straten en tuinen vergroenen door asfalt en stenen weg te halen kan regenwater in de bodem zakken, vermindert de overstort en mengt veel minder regenwater met het vervuilde rioolwater. Ondertussen worden onze wijken koeler, mooier, prettiger en gezonder.

Als rivieren en beken weer vrij kunnen stromen, profiteert de biodiversiteit, neemt het zelfreinigende vermogen van rivieren toe, wordt het ecosysteem veerkrachtiger en zijn we beter bestand tegen de grillen van extreem weer.

En als de landbouw regeneratief wordt, profiteert de bodem, de waterkwaliteit, de soortenrijkdom en het klimaat.

Vraag bij bestuurlijke afwegingen:

Stel jezelf als bestuurder of als inwoner vaker de vraag: draagt dit gedrag of beleid bij aan een drinkbare rivier? Nee? Stop! Ja? Ga zo door! Weet niet? Pauzeer, onderzoek, test en pas het voorzorgsprincipe toe.

SUGGESTIES VOOR VERVOLG

KAPSTOK

- Verwerk een tekst en/of principes in de Omgevingsvisie en/of Coalitieakkoord;
- Laat water- en bodembewustzijn in de gehele organisatie doorwerken door bij plannen de vraag te stellen: hoe draagt dit bij aan een Drinkbare IJssel en wat is hiervoor nodig? Zowel door ambtenaren als bestuurders;
- Gebruik dit verhaal om te laten zien waar portefeuilles verbonden zijn en werk vanuit die verbinding. Verwerk de kansen in kadernota's en regiodeals om budgetten vrij te maken. Combineer sectorale uitvoeringsbudgetten voor activiteiten met écht resultaat (voorbij processen);
- Water raakt vele vlakken - natuur, economie, recreatie, landbouw, klimaat. Zorg dat de portefeuillehouder het hele waterverhaal kan vertellen en bedienen;
- Gebruik dit perspectief om de opgaven voor bijvoorbeeld water, natuur en landbouw minder technocratisch te maken en te communiceren. Maak er een korte video over die prikkelt en de positiviteit, tastbaarheid en waarmee je de link kunt leggen met waar je mee bezig bent. En, die toegankelijk is voor iedereen om te zien en zelf te gebruiken bij activiteiten die de IJssel raken.
- Leer van oude kaarten: de IJssel is een jonge rivier; pas in het jaar 600 ontstaat. Hoe zag de IJssel er 500, 100 jaar geleden uit? Welke keuzes zijn gemaakt en waarom met welke consequentie? Wat leren we hiervan voor de keuzes die we nu en in de toekomst maken? (Shifting baseline);
- Koppel het perspectief aan een lokale verhaaldrager. Bijvoorbeeld een boer langs de IJssel die bezig is met natuurinclusief ondernemen, een medewerker van een rioolwaterzuivering die een ongewenste stof probeert te dringen, een afvalopruimer langs de oevers. Of gebruik concrete actie om de drinkbare IJssel dichterbij te brengen: het afkoppelen van een bekend gebouw (kerk), of de terugkeer van een diersoort die typisch bij de IJssel hoort (Rivier Rombout of Zeelt, Rivierprik, Rivierfonteinkruid). Maak het lokaal en tastbaar, en daarmee dichterbij de inwoner;
- Blijf goede en positieve ontwikkelingen benoemen over wat er goed gaat met de rivier en Vader Rijn. Bijvoorbeeld over de terugkeer van de zeearend, rivierprikken of rivier fonteinkruid enzovoorts.

Persoonlijk ambassadeurschap

Persoonlijke verbondenheid met de IJssel inspireert

Testimonia

IJssel paspoort

Suggesties voor vervolg

TESTIMONIA

De vraag om het bestuurlijk draagvlak in beeld te brengen gaat verder dan het beantwoorden van de vraag 'is er draagvlak': "ja dat is er" of "nee dat is er niet". In de gesprekken kwam naar voren dat iedereen een raakvlak heeft met de IJssel. Variërend van een herinnering van vroeger, tot een diepe verbinding met het element, tot een ervaring van een succesvol project. Een testimonia laat zien waar voor jou een positieve verbinding zit. Dat kan praktisch en filosofisch. Met dit positieve beeld kan je anderen gevoel geven bij de IJssel en enthousiast maken om met je mee te doen. Het helpt in het bouwen aan vertrouwen dat iedereen een bijdrage kan leveren. Hierin zit dan ook de kracht om het perspectief verder te brengen: ambassadeur zijn voor de Drinkbare IJssel vanuit persoonlijke betrokkenheid.

"De IJssel moeten we koesteren. Geef de IJssel een identiteit, net als de Veluwezoom.

Dorus Klomberg (gemeente Rheden)

"We zijn trots op dit IJsellandschap, we leven er ook van. Ik houd van schaatsen in de uiterwaarden, net als mijn opa deed."

Wilko Pelgröm (gemeente Bronckhorst)

"Drinkbare IJssel is een sympathiek initiatief dat aansluit bij de doelen die verbonden zijn aan het KRW-programma, PAGW, beheer van de uiterwaarden en de lozingsvergunningen."

Ronald Heijnen (Rijkswaterstaat Oost-Nederland)

"Wij zijn zelf water, het stroomt door ons heen. Daar zit de aantrekkingskracht. Tegelijkertijd het gevaar van de natuurkracht: Haat - liefde, afstand - nabijheid."

Gerdien Rots (gemeente Zwolle)

"De IJssel verbindt ons, het raakt ons allemaal samen. IJssel vertelt iets over ons DNA waar we zuinig op moeten zijn."

Marcel Elferink (gemeente Deventer)

'Vergezicht van een drinkbare IJssel is voor Vitens cruciaal. Daarom steunen we dit van harte.'

(Annemieke Traag, drinkwaterbedrijf Vitens)

"We lenen het water"

Koen Zuurbier (waterbedrijf PWN)

IJSSEL PASPOORT

Welke persoonlijke band heb je als bestuurder met de IJssel?

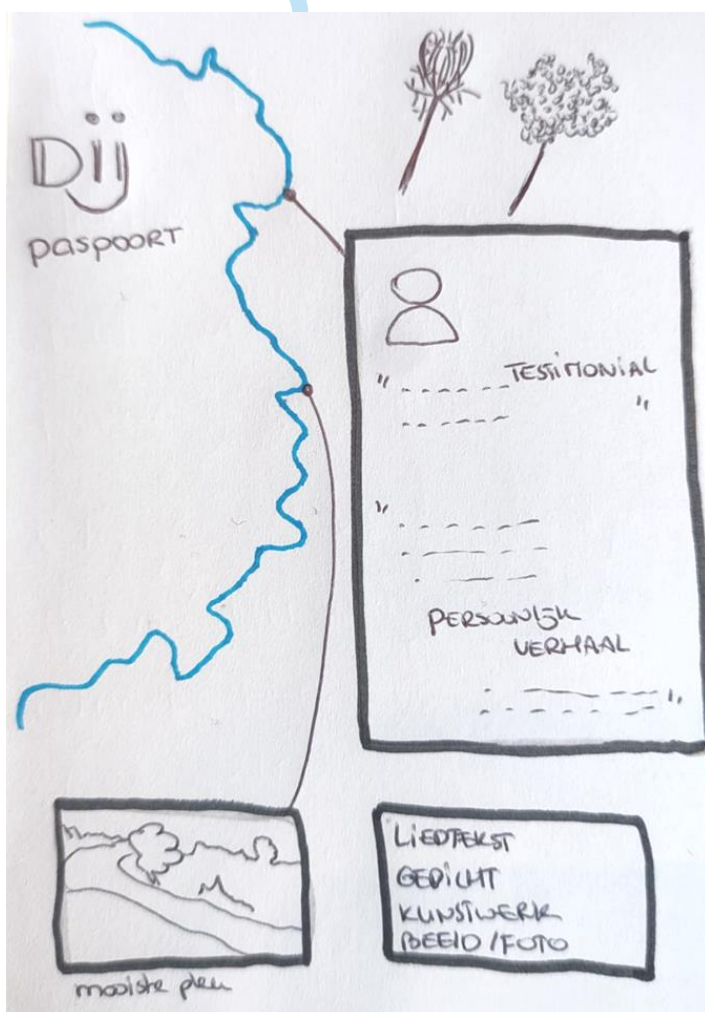
Wij denken dat een IJssel paspoort een vorm is die goed helpt om ambassadeur te zijn van de Drinkbare IJssel. Het paspoort laat jouw IJssel verhaal zien aan de hand van verschillende onderdelen: je persoonlijke raakvlak (testimonia), jouw verhaal/ervaring, je favoriete plek aan de IJssel, waar je woont en een soort die je aan de IJssel doet denken.

Alle elementen vertellen samen jouw IJssel verhaal. Dat is het verhaal dat leeft en wat je vertelt vanuit jezelf met enthousiasme en passie.

Een paspoort identificeert jou als inwoner het IJsselland. Het maakt je bewust dat je onderdeel bent van de IJselfamilie. Maak je eigen paspoort en vergroot je familie en volk door ook anderen te vragen hun paspoort te maken: je collega's, burens, sportmaatjes, andere inwoners of levende wezens rondom en in de IJssel.

Vragen om het paspoort mee te vullen:

- Wat is het eerste dat bij je opkomt als je aan de IJssel denkt?
- Leg een dierbare IJssel-herinnering vast.
- Wat is jouw favoriete plek aan of op de IJssel?
- Is er een dichtregel of liedtekst over de IJssel die je aanspreekt?
- Welk dier, beestje, bloem of boom verbeeldt voor jou de IJssel?
- Waarom wil jij dat de IJssel gezond is? En wat ga jij hieraan doen?
- Laat mensen genieten van dit liedje over de drinkbare IJssel: [Wat is de IJssel wonderschoon](#)

SUGGESTIES VOOR VERVOLG

AMBASSADEURSSCHAP

- Organiseer IJssel-momenten om de rivier in de kijker te zetten. Bijvoorbeeld door een jaarlijkse IJsselrede te houden, een jaarlijkse IJsseldag in het leven te roepen. Benut daarvoor de rol van de IJssel-ambassadeur (Wim Eikelboom heeft die rol al toebedeeld gekregen in de regionale media);
- Laat een format ontwikkelen van het IJssel paspoort dat zowel digitaal als fysiek ingevuld kan worden. Plaats de digitale versie op de website van je eigen organisatie en bijvoorbeeld onzeijssel.nl. Leg de fysieke versie neer bij openbare gelegenheden zoals bibliotheken, scholen, sportverenigingen en het gemeentehuis en plaats foto's of selfies van mensen met hun paspoort op je eigen website;
- Gebruik voorbeelden van paspoorten in je ruimtelijke beleidsnota's om gebieden meer te laten leven in de beleving van ambtenaren en bestuurders. Zodat keuzes meer vanuit de mens worden genomen;
- Noteer als bestuurder op je paspoort welke projecten jij steunt die bijdragen aan de Drinkbare IJssel. Als een stempel in een paspoort van een land waar je bent geweest en verbonden mee bent;
- Zoek wie in je gemeente het verhaal van de Drinkbare IJssel met liefde en bevlogenheid uitdraagt en benoem die tot lokale Drinkbare IJssel-ambassadeur. Geef hem/haar de ruimte om verhalen te vertellen en zo bewustwording van collega's te vergroten van wat je nu al kunt doen in je werk;
- Laat water- en bodembewustzijn in de gehele organisatie doorwerken met persoonlijke verhalen. De kracht van het perspectief van de Drinkbare IJssel is dat het geen ambtelijk en beleidsmatig verhaal is. Het raakt rechtstreeks het hart van mensen. Zo zorg je voor enthousiasme;
- Maak de urgentie van watervraagstukken tastbaar voor inwoners en laat zien waar het hen raakt en wat ze kunnen doen aan de hand van praktische voorbeelden die je zelf als persoon doet;
- Overweeg een IJssel-ceremonie of ritueel, waarbij water van de rivier een rol speelt.

Samenwerkingskansen

De IJssel stroomt door al jullie gemeenten en denkt niet in grenzen. Samen toewerken naar een gezond ecosysteem is makkelijker.

Drinkbare IJssel kansen

Kalender

IJssel projectenlijst

DRINKBARE IJSSEL KANSEN

We hebben diverse samenwerkingskansen opgemerkt tijdens de verkenning, op te delen in uiteenlopende thema's. We beschrijven het thema aan de hand van een aantal voorbeelden met daarna een opsomming van de samenwerkingskansen.

Waterinnovaties met het bedrijfsleven

In samenwerking met gemeente Brummen, waterschap Vallei en Veluwe en provincie Gelderland werken de papier- en kartonfabrieken in Eerbeek en Loenen samen aan een innovatief circulair watersysteem: [De Waterrotonde](#). De papierindustrie is grootverbruiker in water. Met de Waterrotonde – een gesloten watersysteem - willen de fabrieken zorgen dat de grondstof grondwater voor 100% wordt gereduceerd en lozingen worden geminimaliseerd. De verdampingsverliezen die optreden door verhitting tijdens het productieproces worden nog wel aangevuld met gezuiverd IJsselwater. Ook in Wijhe overweegt voedsel­fabriek Stegeman (vleeswaren en vleesvervangers) hun lozingen van afvalwater op de IJssel te beperken door circulair hergebruik. En gemeente Bronckhorst werkt samen met Aviko aan Waterrotonde Olburgen. En de (mogelijke) komst van een drinkwaterfabriek op het nog in ontwikkeling zijnde meest duurzame bedrijventerreinen van de provincie Overijssel De Meente Noord.

Wat je nu kan doen:

- Industriële lozingen zijn niet transparant. Bestuurders willen graag transparantie in lozingsvergunningen en lozingspunten in de IJssel. Dat kan met een stappenplan
 - 1: In beeld brengen (naar voorbeeld [Schone Maaswaterketen](#)).
 - 2: (respectvolle) gesprekken met bedrijven met lozingsvergunningen vanuit gezamenlijke verantwoordelijkheid over zuinig zijn op afvalwater.
 - 3: Zoek naar innovatieve oplossingen in samenwerking met bedrijven die afvalwater lozen op de IJssel.
- Neem rivier lozingen op in bestemmingsplannen.
- Voer het gesprek over extra zuiveringstrap voor minder schadelijke stoffen in effluent van de 12 rioolwaterzuiveringen langs de IJssel en bouw de resterende riool overstorten af langs de IJssel.

Boeren met liefde voor natuur in de uiterwaarden

Op verschillende plekken langs de IJssel wonen en werken boeren met liefde voor het rivierlandschap. Steeds vaker is er een (deels) natuurinclusieve bedrijfsvoering in de uiterwaarden. Dat wil zeggen met beheerovereenkomsten met uitgestelde maaidata. Of beheerovereenkomsten met boeren die hun vee laten grazen in natuurgebieden van Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat of Natuurmonumenten. Aandachtspunt daarbij is dat nog altijd niet als eis wordt gesteld dat het vee vrij is van medicatie. Want via de poep belanden dan alsnog allerlei ongewenste stoffen in het water.

Natuurinclusief boeren is ook mogelijk met een biologische bedrijfsvoering zonder gebruik van kunstmest en bestrijdingsmiddelen in de uiterwaarden. Jan Willem Breukink uit Cortenoever (gemeente Brummen) heeft op die basis zijn bedrijfsvoering ingericht. Hij geldt als koploperbedrijf voor duurzame en regeneratieve melkveehouderij langs de IJssel. [Zuivelboerderij De Brummenaer](#) kiest de levende bodem als basis.

Ook in de Havikerwaard bij Doesburg, bij Diepenveen (Boer'n Buffel), Veessen (Natuurboerderij Villa Bakhuis) en Zalk (Buckhorst) zijn boeren actief met natuurvriendelijke bedrijfsvoering die gunstig is voor de kwaliteit van het landschap en de rivier.

Provincie Gelderland heeft in Panoram Grote Rivieren nadrukkelijk de wens uitgesproken dat in de uiterwaarden van de IJssel natuurinclusieve landbouw wenselijk is.

Bij Diepenveen, Wijhe en Zalk wordt op kleine schaal biologisch graan geteeld in de uiterwaarden. In Zalk is de graanakker een project dat in nauwe samenwerking met dorpsbewoners vorm krijgt. Daarbij speelt ook de lokale historische molen een rol.

Biologische graanteelt is minder belastend voor het milieu dan maïs, al is de opbrengst minder. Graan kan beter tegen droogte en kan zonder gewasbeschermingsmiddelen. Ook is een graanakker – meer dan maïs – een bron van soortenrijkdom in wilde flora en vogels. Bovendien oogt graan in het landschap vriendelijk. Moedig als bestuurders de komst van graanakkers aan.

Wat je nu kan doen:

- Met boeren in de uiterwaarden in gesprek over hun IJsselveerhaal en hoe zij kunnen bijdragen aan een gezondere IJssel. Bijvoorbeeld door (over)bemesting terug te brengen, moment van bemesting in relatie tot waterstand bepalen, gebruik van bestrijdingsmiddelen terugbrengen en alternatieve gewassen teelt. Met oog, hart en steun voor het individu.
- Natuurinclusieve landbouw in de uiterwaarden stimuleren door meerjarige beheergelden te organiseren voor ecosysteemdiensten

Bouwen met (oog voor) de natuur

Rondom de IJssel zit er veel energie op biobased bouwen. Zo noemt [IJsselbiënnale 2023](#) het project van [Boeren voor Biobased Bouwen in de Regio Stedendriehoek](#). Zij verbouwen in 2023 ruim 60 hectare vezelhenep op verschillende locaties in de IJsselvallei, onder andere bij Oene en Terwolde. En in Deventer vond op 7 februari [De Nacht van Biobased Bouwen](#) plaats. Het nieuwe gemeentehuis van gemeente Voorst heeft een volledig uit kalkhenep opgetrokken gevel. Wat op deze schaal met dit biobased materiaal nog niet eerder in Nederland is toegepast. En iets verder van de IJssel in Raalte staat [Het Natuurlijk Huus](#): een broedplaats voor natuurlijk bouwen, inrichten, wonen en werken. Biobased bouwen wordt ook als kans gezien voor het versnellen en verduurzamen van de woningbouw gezien. Het isolatiemateriaal kan geteeld worden in de regio waardoor korte ketens en een circulaire economie gestimuleerd worden. Daarnaast biedt het een duurzaam verdienmodel voor agrariërs. Ook biedt het een kans voor tijdelijke bouw voor de hoge woningvraag van dit moment met hergebruik op andere plekken mocht de demografie anders ontwikkelen.

Om te voorkomen dat verwaaid bouwafval van bouwplaatsen in de IJssel terecht komt, maakt gemeente Kampen harde afspraken met bouwondernemers in de stad. In de vergunningseisen is vastgelegd dat bouwondernemers verantwoordelijk zijn voor het opruimen van afval, zodat het niet kan wegwaaien. Met name piepschuim is erg gevoelig voor verwaaiing. In de IJssel wordt nog altijd vrij veel klein piepschuim aangetroffen. Met een kleine aanpassing van gemeentelijke regels, kan zwerfafval worden ingeperkt.

Wat je nu kan doen:

- Biobased bouwen met lokale gewassen stimuleren door de lobby in te zetten om het in het bouwbesluit op te nemen (LT), invloed uit te oefenen op het gereed krijgen van certificering van biobased bouwmaterialen (MT), een percentage voor biobased materialen in de aanbestedingen op te nemen (KT), in de resultaatafspraken met de woningcorporaties (KT),
- In bestek bij bouwvergunningen opnemen dat zwerfafval niet van de bouwplaats (in de rivier en andere watergangen) mag waaien;
- Klimaattoets ontwikkelen voor de realisatie van ruimtelijke ingrepen (voorbeeld de Liemers).

Gebiedsgericht voor een wij-gevoel

Een gebiedsproces met een integrale aanpak waarin overheden samen optrekken met belangenvertegenwoordigers, inwoners, agrariërs en andere ondernemers uit het gebied, is een zaak van lange adem. Toch lijkt dat te lukken in [Rivierklimaatpark IJsselpoort](#) tussen Arnhem en Giesbeek. Doel is om de waterveiligheid te vergroten, de vaarweg te verbeteren, boerenbedrijvigheid ruimte te geven, natuurgebieden te verbinden, kleinschalige duurzame energiewinning mogelijk te maken en uiterwaarden toegankelijk te maken voor recreanten. Het gebiedsproces wordt gezien als voorbeeld van Integraal Riviermanagement. Het proces is in de fase van planuitwerking.

Een gebiedsproces waar de ondernemers zelf het initiatief hebben genomen om te bouwen aan een gezonde toekomst is [Polder Nijbroek](#). Het gebied van Nijbroek is een komgrondgebied, een nat en laaggelegen gebied tussen de oeverwallen van de IJssel en de Veluwe. Deze cultuurhistorisch waardevolle polder wordt doorontwikkeld tot een klimaatadaptief en (bio)divers landschap met historische waarden van landschap en gemeenschap als uitgangspunt. Een soortgelijke integrale aanpak vindt ook plaats in de uiterwaarden van Rheden en Doesburg: Havikerwaard, Beimerwaard, Fraterwaard en Olburgerwaard ([HBFO](#)). Een oud cultuurlandschap bij een ander stroomgebied is De Maasheggen. Sinds de zomer van 2018 heeft dit gebied de status van [UNESCO Man & Biosphere](#). Dit zijn gebieden met een speciale status waar mens en natuur samenleven en intensief wordt samengewerkt aan duurzame ontwikkeling.

Wat je nu kan doen:

- Probeer je projecten vanuit kleine lokale gebieden te benaderen: kleine stroomgebied geeft meer wij-gevoel, en kleine kernen die trots zijn op het gebied en de activiteiten die ze doen. Wees bewust van wat een langlopende gebiedsproces vraagt van inwoners. Wat door een ambtenaar en bestuurder als succesvol kan worden gezien kan de inwoner en ondernemer ervaren als log, langzaam, en ondoorzichtig;
- Rijkswaterstaat is als uitvoerende rijksdienst verantwoordelijk voor de IJssel. Veel gemeenten geven aan een moeizame en afstandelijke relatie te ervaren met Rijkswaterstaat. Hoe kan gewerkt worden aan verbetering van de verhoudingen?
- Het is voor een nationaal georiënteerde organisatie als Rijkswaterstaat waarbij technische opgaven centraal staan niet eenvoudig om gevoel te hebben bij een gebied. Als IJselfamilie kunnen we ze helpen naar een gebiedsgerichte aanpak als grondhouding door (1) gebiedsverhalen te delen, en (2) te helpen met het vertalen van de consequenties van RWS opgaven voor de diverse waarden van het gebied voor de levensvormen die er wonen;
- Onderzoeken of IJssel rechtspersoon kan worden of beschermde status kan krijgen via [UNESCO Man & Biosphere](#).
- Kijk breder dan alleen de IJssel. Neem de uiterwaarden en de flanken erbij.

Belang IJssel als bron van drinkwater groeit

Voor drinkwaterbedrijf Vitens wordt de IJssel steeds belangrijker als bron om rechtstreek water uit te halen voor de bereiding van drinkwater. Alleen al bij Zwolle wil Vitens op termijn 5 tot 10 miljoen kubieke meter water per jaar uit de IJssel pompen. Ook het Ketelmeer is in beeld voor winning van een oppervlaktewater. Hoe schoner dat water is, hoe lager de kosten blijven van ons drinkwater.

Wat je nu kan doen:

- Drinkwaterbedrijf Vitens aanmoedigen om zich nadrukkelijker te profileren als waterkwaliteitsbewaker in gebiedsprocessen in de IJsselvallei.
- Gebruik van gelijke hydrologische modellen voor het gehele watersysteem door alle organisaties;
- Maak de verbinding tussen de Schone IJssel en de Drinkbare IJssel zichtbaar: waar komen ze samen, waarin zijn ze anders, en hoe verhouden ze zich tot elkaar?
- Schoonmaak alarm: na afloop van hoogwater uiterwaarden met vrijwilligers schoonmaken van zwerfvuil.

Kleine beetje in het dagelijks leven helpen

Alle douche- en waswater van bewoners langs de IJssel komt terecht in rioolwaterzuiveringen van de waterschappen. Het gezuiverde water – effluent genoemd – bevat nog altijd microplastics, minuscule schadelijke deeltjes die in het watermilieu terechtkomen. De meeste mensen zijn zich niet bewust van de schadelijke impact van gangbare douchegel en shampoo. Op steeds meer plekken worden natuurlijke verzorgingsproducten gemaakt en verkocht. Dat zijn vaak klassieke zepen, die biologisch afbreekbaar zijn op basis van natuurlijke grondstoffen als olijfolie en zonnebloemolie. In Arnhem is [Botma & Van Bennekom](#) gevestigd. Een producent van zulke natuurlijke producten voor lichaamsverzorging. In dit zeepatelier laten ze zien hoe hun zepen worden gemaakt.

Ook medicijnresten zijn moeilijk te verwijderen. In 2022 organiseerden onder andere Logistics Community Brabant en Waterschap De Dommel met diverse apotheken en huisartsen de campagne [#brenonsterug](#) in Noord-Brabant. En in 2023 heeft de landelijke organisatie Apothekersorganisatie KNMP dit doorgezet met [de week van ons water](#).

Wat je nu kan doen:

- Organiseer een IJssel campagne om inwoners bewust te maken van wat ze zelf kunnen doen: Zeep en verzorgingsmiddelen zonder microplastics, en paracetamol gebruik in plaats van ibuprofen, en geen medicijnen door de wc spoelen. Boekje Li An en Maarten in de maak met meer tips. Maak het hip en happening met een influencer of via een tv programma

Recreatie en toerisme is gebaat bij een schone IJssel

Een aantal gemeenten langs de IJssel heeft als wens om de rivier meer te benutten voor toeristische en recreatie ontwikkeling. Het gaat dan bijvoorbeeld om uitbreiding van een jachthaven. Bestuurders uit Kampen, Olst-Wijhe, Heerde en Zutphen hebben met elkaar een initiatiefgroep gevormd om IJssel-gerelateerde 'belevingsconcepten' te ontwikkelen die meer toeristen moeten trekken. Daarmee willen de bestuurders aansluiten op het zogeheten Derde Waterverhaal van Nederland: over de rol van de rivieren in het Nederlandse landschap.

In ondermeer Wijhe, Zalk en Kampen zijn oeverstrandjes geliefd als recreatieplek voor eigen inwoners. Op mooie zomers dagen komen hier mensen die pootjebaden in de rivier en zich vermaken op de strandjes. Als gevolg van de Kaderrichtlijn Water komen er in de nabije toekomst meer strandjes. Het zijn weliswaar strandjes die bedoeld zijn om de natuur te versterken, maar die ongetwijfeld ook door recreanten zullen worden ontdekt. Dit zijn kansrijke plekken om het belang van een schone IJssel uit te leggen. Nu ligt alles accent in de bebording op de gevaren van zwemmen in de rivier.

Wat je nu kan doen:

- Maak de wens van een drinkbare rivier onderdeel van de recreatieve concepten.
- Gebruik het verhaal van de Drinkbare IJssel (of Drinkbare Rivieren) bij de toeristisch-recreatieve uitwerking van het 3e waterverhaal;
- Gebruik de KRW om rivierstrandjes voor eigen inwoners te maken;
- Schoonmaak alarm: na afloop van hoogwater recreatieve uiterwaarden met vrijwilligers schoonmaken van zwerfvuil;
- Organiseer excursies en wandelingen met verhalenvertellers (uit het gebied) om de IJssel beleving te vergroten. Hiermee geef je de kans om de verbinding met het water en het landschap te doorleven en doorvoelen.

Hoort, hoort, zegt het voort: Tastbaar en positief

Het zichtbaar maken van kleine acties van een paar mensen is nodig om de beweging aan de gang te krijgen en voorbij gesprekken over visies en processen te komen. Bijvoorbeeld de informatieborden van gemeente Rheden bij de bibliotheek, het [Tegelwippen](#) wat uitgegroeid is tot een Nederlands kampioenschap, en Operatie Steenbreek dat plaatsvindt in verschillende gemeenten waaronder in gemeente [Dieren](#). Steenderen met een [natuurvriendelijke herinrichting](#) van het dorpsplein.

Wat je nu kan doen:

- Laat zien waar mensen zelf een bijdrage kunnen leveren. Hoe het eventuele problemen waar ze last van hebben kan helpen: droogte in de tuin tegengaan regenwater op te vangen;
- Deel praktische ingrepen bij herkenbare plekken voor inwoners, versterk dit met een prikkelend item wat helpt om het waterbewustzijn te vergroten, en vertel waarom dit belangrijk is. Bijvoorbeeld het afkoppelen van de kerk van Deventer met het plaatsen van een [regenwater fontein](#), en [klimaatadaptief dorpsplein](#) in Steenderen met de IJsselloop als waterafvoer geul over het plein naar een wadi.
- Zet in op educatie: wat betekent leven met het water? Schrijf en vertel over de waarde van water voor mensen (niet als overheidsopgave). Bijvoorbeeld hoe vasthouden helpt om bomen te laten groeien, om voedsel te verbouwen, en om in ons eigen drinkwater te voorzien.
- Benut het bestaand communicatie platform: [Onze IJssel](#) om verhalen te delen (mede mogelijk gemaakt door provincie Overijssel en Gelderland)

KALENDER

Maak als Stuurgroep IJssel of Taakgroep IJssel van de VNR breed een kalender waarop voor elk seizoen 1 IJssel gerelateerde activiteit staat.

Dat kunnen ook bestaande activiteiten zijn. Schone IJssel organiseert diverse activiteiten die bijdragen aan het ideaal van een Drinkbare IJssel. Gebruik de kwaliteit van de seizoenen om mee te stromen met het ritme van de IJssel.

Winter is de tijd van: naar binnen keren, leren en nieuwe ideeën.

- Gastsprekers bij overleggen ter inspiratie en kennisopbouw
- Lessen uit reflectie laten bezinken, verdiepen met kennis en ideeën voor verbetering formuleren

Lente is de tijd van: onderzoeken, van binnen naar buiten, nieuwe plannen en een nieuwe start.

- Opruimacties na hoogwater
- Evaluatie wandeling: Vertaling lessen in acties, uitwisselen wie gaat wat doen dit jaar, en kalender aanvullen.
- Verhaal Drinkbare IJssel samen aanscherpen

Zomer is de tijd van: creëren, bloeien, groeien en actie.

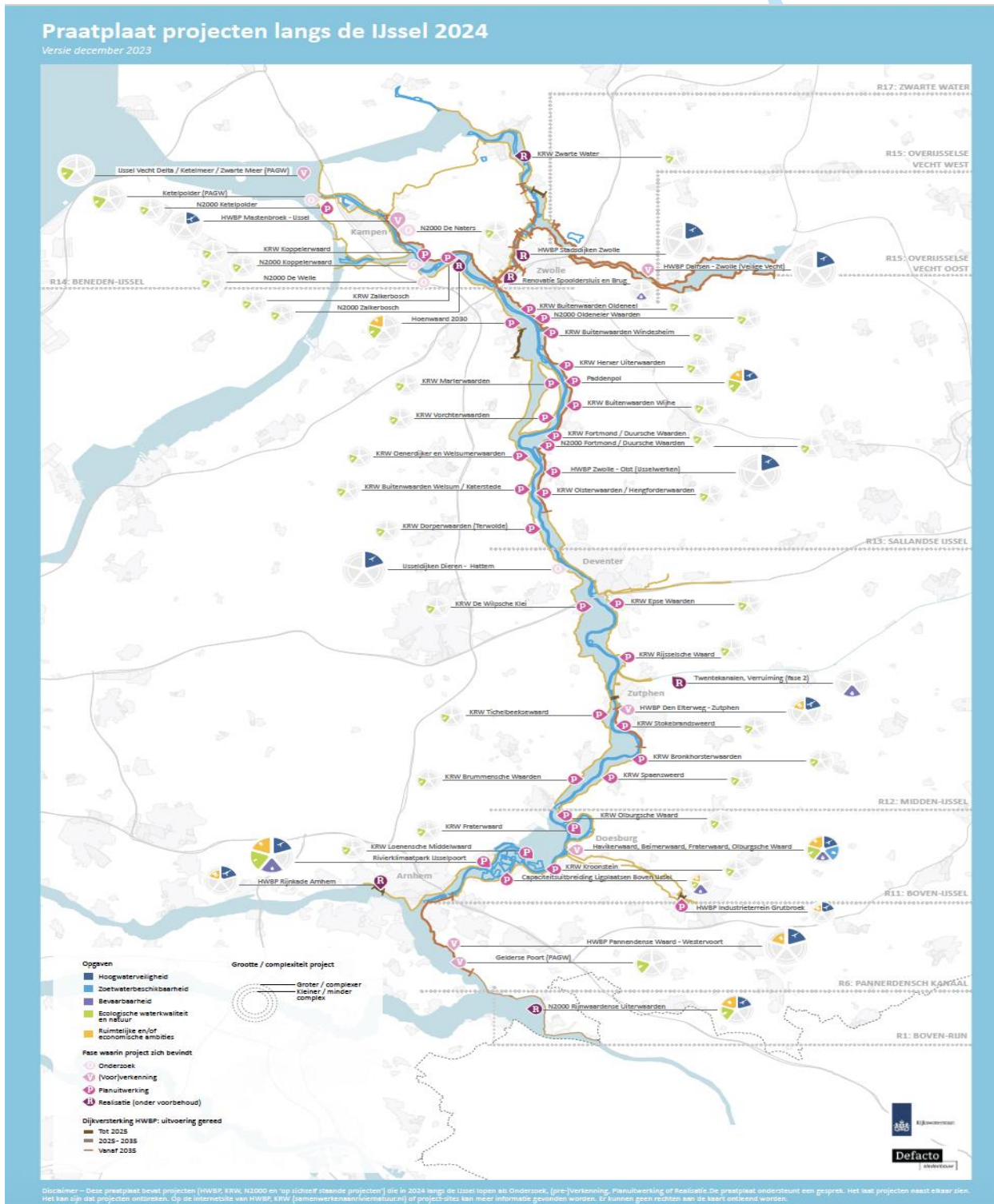
- Op avontuur naar buiten. Buiten de vaste structuren elkaar in openheid ontmoeten.
- IJsselrede in de buitenlucht: jaarlijks een verhaal over de stand van de rivier

Herfst is de tijd van: loslaten, reflecteren en dankbaarheid.

- Opruimacties na zomers hoogwater
- Reflecteren op wat bereikt met elkaar en individueel, lessen trekken en verwerken tot acties voor het komende jaar

OVERZICHT IJSSELPROJECTEN

Langs de IJssel vinden tal van projecten plaats die van invloed zijn op de waterkwaliteit. Rijkswaterstaat heeft voor de Taakgroep IJssel een eigen overzicht op een kaart samengesteld met een overzicht van alle dijkversterkingen in het hoogwaterbeschermingsprogramma, KRW-projecten en Natura 2000-projecten:

Uit onze gespreksronde komen ook tal van projecten naar voren die van invloed zijn op de drinkbare IJssel, variërend van gesprekken met industrie over circulair watergebruik tot diverse gebiedsprocessen.

In de volgende lijst staan de voorbeelden die genoemd zijn in de gesprekken. Waar de samenwerking goed loopt, waar mooie resultaten zijn, en/of waar mensen trots op zijn. Daarmee worden ze gedragen, wordt erover verteld, en helpt het om te inspireren. De voorbeelden bestaan uit gebiedsprocessen, instrumenten, en communicatie activiteiten. Op al deze lagen zitten activiteiten die waardevol zijn voor een voor Drinkbare IJssel. Het is geen volledig overzicht van alles wat er speelt. Het zijn een aantal voorbeelden die inspireren en waar jullie elkaar mee naartoe kunnen nemen.

Het weergeven van de projecten op een kaart geeft een overzicht van de hoeveelheid energie die nu al wordt gestopt in een gezond ecosysteem en daarmee stappen richting een Drinkbare IJssel. Door de kaart met actieve links naar projectinformatie is het eenvoudig om met elkaar te verbinden. De kaart van de Taakgroep IJssel (door Rijkswaterstaat gemaakt) is een goede basiskaart die uitgebreid kan worden met onderstaande projecten en de actieve links. Zo maak je gebruik van wat er al is en voorkom je dat er meerdere kaarten in omloop zijn.

Projecten / activiteiten	Meer informatie
Baakse Beek: Gebiedsproces met landgoederen en inwoners van waterschap. Kracht van land-art love-seat om inwoners te verbinden.	Landgoederenzone Baakse Beek Waterschap Rijn en IJssel (wrij.nl) Gebiedsproces Baakse Beek en Veengoot - YouTube
De Rijn Verbindt met visonderzoek in (Oude) IJssel	https://www.derijnverbindt.nl/
Schone IJssel onderneemt uiteenlopende publieksacties om aandacht te vragen voor het belang van een gezonde, schone rivier. In 2024 was er een sloeproei-evenement. Nu wordt gewerkt aan een jongeren-top	Schone IJssel afzaktocht - Schone Rivieren
Panorama op Gelderse rivieren: Visie op de IJssel vanuit perspectief provincie Gelderland.	Gelders Panorama voor de Rivieren (gelderland.nl)
Rivierklimaatpark IJsselpoort: Gebiedsgerichte integrale aanpak (voorbeeldproject IRM) Gezamenlijke visie en uitvoeringsplan.	Rivierklimaatpark IJsselpoort Rivierklimaatpark IJsselpoort

Projecten / activiteiten	Meer informatie
Van Remmen UV techniek in Wijhe streeft naar hergebruik afvalwater	https://www.h2owaternetwerk.nl/h2o-actueel/ton-van-remmen-afvalwater-is-een-schatkist
IJsselbiënnale: Maatschappelijk verbinding	Home - IJsselbiënnale (ijsselbiennale.nl)
Groene Cirkels: (Jan Kempers): gezamenlijke droom, diverse belangen en verantwoordelijkheden in beeld	De Groene Cirkels-methode
Waterrotonde Olburgen: Samenwerking industrie (Aviko) en gemeente	Energie- & Grondstoffenfabriek Olburgen Energie en Grondstoffen Fabriek (efgf.nl)
Drinkwatergebied Klooster (Bronckhorst) samenwerking vitens en gemeente op drinkwater voorraad met veengebied opgaven	Kloosterboeren zijn klaar met droogte - Nieuwe Oogst 't Klooster (Hengelo) waterwingebied Vitens
Peuken campagne Kampen: aansprekend voor iedereen en directe actiegerichtheid en resultaat	Gemeente Kampen zet Peukenbrigade® en Kauwgombrigade® in tijdens Sail Kampen om peuken én kauwgom te weren Gemeente Kampen
Waterrotonde Eerbeek: samenwerking industrie (papierfabriek), Vitens en gemeente op circulair watersysteem en warmtenet.	- Waterrotonde
Biobased bouwen intentieverklaring: Gemeente Olst-Wijhe, gemeente Deventer en woningcorporaties met de hele bouwketen.	Olstergaard Olst Gemeente Olst-Wijhe Olstergaard in Olst-Wijhe - Platform Modulaire Woningbouw
Geen gebruik glyfosaat in pachtcontract Waterschap Vechtstromen	Vechtstromen verbiedt gebruik glyfosaat op pachtgronden Vee-en-Gewas.nl - Landbouwnieuws voor Oost-Nederland
Derde Waterverhaal en recreatieve ontwikkeling	IJV Stamkapitaal (def-single-lowres) disc.pdf (jimdo-storage.global.ssl.fastly.net)
Thames Landscape Strategie: Lange termijn beeld (100 jaar) van natuur, cultuur en geschiedenis. Niet in beleid geborgd. (Kim Wilkie)	Home (thames-landscape-strategy.org.uk)
Operatie Steenbreek	Stichting Steenbreek Samen van verstening naar vergroening

Projecten / activiteiten	Meer informatie
Polder Nijbroek: gebiedsproces door boeren geïnitieerd, adviseur uit het gebied die goede verbinder tussen inwoners en instituten is.	Polder Nijbroek – Bijzonder gebied tussen de dijken
Vlaanderen regenwater in bouwbesluit: elk nieuwbouwhuis heeft regenwaterreservoir en gebruik voor toilet	Regenwater gebruiken Blauw Groen Vlaanderen
Brongebied grote Wetering: gebiedsproces, samenwerking, combinatie van opgaven: landbouw, biodiversiteit en waterpeil	SLG Landschapsimpuls brongebied Grote Wetering (slgelderland.nl)
Theeceremonie Elmo Vermijs IJsselbiënnale: Verbinding met het land	Japanse theeceremonie #2 - IJsselbiënnale (ijsselbiennale.nl)
IJsselandschap: coöperatie van natuurinclusieve boeren tussen Wilp en Deventer in oprichting	Samenwerken met boeren in IJsselvallei Natuurmonumenten 'De natuur beter integreren in je bedrijfsvoering' (natuurinclusievelandbouw gelderland.nl)
Iedere druppel de grond in. Waterschap Rijn en IJssel	Elke druppel de grond in Waterschap Rijn en IJssel (wrij.nl)
De Liemers klimaattoets: Liemers gemeenten die allemaal de klimaattoets hanteren bij alle fysieke ingrepen (nieuwbouw, bedrijventerreinen, energieprojecten, ...)	Stand van zaken Klimaatstrategie De Liemers - Weet van Water
Stad als spons: klimaatadaptatie in de Zwolse Delta.	Zwolle heeft een eigen adaptatiestrategie ontwikkeld - Klimaatadaptatie (klimaatadaptatienederland.nl)
Waterfabriek op duurzaam bedrijventerrein De Meente Noord	Bedrijventerreinvisie_Olst-Wijhe_2040 (1).pdf
EO Wijersprijis, jaar 2022-2023	Aardkundig Fundamentalisme — Eo Wijersstichting
Wateraccu Veluwe en LivingLab IJsselvallei ontwikkelt Vitens nieuwe strategieën voor winningen.	Minder afhankelijk van grondwater voor drinkwater: Vitens bouwt proefinstallatie IJssel (waterforum.net)

SUGGESTIES VOOR VERVOLG

SAMENWERKINGSKANSEN

De IJssel denkt niet in grenzen, stroomt door twee provincies en vijftien gemeenten, en verbindt die met elkaar. Toewerken naar een gezond ecosysteem kan niet zonder elkaar. Samenwerking helpt om de kansen en het verhaal van het perspectief van de Drinkbare IJssel verder te brengen. Wat je nu al samen kunt doen:

- Maak keuzes in welke activiteiten je samen en in kleinere groepen of individueel oppakt. Organiseer hiervoor een vervolgproces (eerste aanzet in volgend hoofdstuk);
- Organiseer samen bezoeken aan inspirerende voorbeelden langs de IJssel die gereed of in ontwikkeling zijn voor een diverse groep aan inwoners, bestuurders, ondernemers en scholen, en ga met elkaar hierover in gesprek;
- Kijk waar je met hetzelfde bezig bent en kunt samenwerken: twee weten meer dan één. Betrek andere partijen die graag willen bijdragen, zoals de Rabobank.
- Steun acties van Schone IJssel – waaraan gemeenten financieel bijdragen – als stap op weg naar de Drinkbare IJssel. Zo werkt Schone IJssel aan een zogeheten IJssel jongerentop, om de komende generaties bewust te maken van het belang van een schone en drinkbare rivier.
- Benut de Landschapstriënnale 2026 als Stuurgroep of Taakgroep IJssel voor afspraken en stappen in Drinkbare IJssel.
- Maak als IJselfamilie samen één panorama voor de IJssel naar voorbeeld van panorama op Gelderse rivieren van provincie Gelderland.

Vervolgstappen

Alle bestuurders hebben de intentie om bij te dragen aan een gezondere leefomgeving waar de IJssel onderdeel van uitmaakt. Om het perspectief verder te brengen helpen de volgende stappen:

- Maak een vervolgproces met welke acties we het perspectief van een Drinkbare IJssel in het stroomgebied gezamenlijk en individueel als vergezicht invulling geven met daarop bestuurlijk commitment.
- Een aantal bestuurders heeft expliciet aangegeven om ambassadeur te willen zijn van een Drinkbare IJssel. Maak expliciet wie dit zijn en geef ze ruimte en podium om hun rol in te vullen;
- Kies af en toe voor bestuurlijk buiten-overleg dichtbij de IJssel. Dit geeft meer ruimte voor creativiteit en persoonlijke verbinding, en zet de rivier ook aan tafel. Of laat symbolisch een stoel leeg bij rivier overleggen wat dan de stem van de Drinkbare Rivier is.
- Benoem of maak gebruik van een IJsselambassadeur die de beweging erin houdt.

Voor de eerste stap hebben we aanzet gedaan voor het proces. Dit vraagt nog verdere uitwerking:

1. Stuur het rapport rond naar de bestuurlijke gesprekspartners en hun ambtenaren met onderstaande vragen en verwerk de opbrengst in één overzichtelijk document.
 - Met welke onderdelen voel je je verbonden? (persoonlijk en/of als organisatie).
 - Waarmee wil jij (persoonlijk en/of je organisatie) verder?
 - Waar zie jij kansen om een onderdeel uit deze verkenning aan te haken bij bestaande overleggen en werkzaamheden?
2. Onderzoek in bestaande structuren waar onderdelen kunnen landen:
 - Inventariseer de agenda onderwerpen van bestaande inhoudelijke (samenwerkings-) overleggen waar vervolgsuggesties van de drie onderdelen – kapstok, persoonlijk ambassadeurschap en samenwerkingskansen – mee verbonden kunnen worden.
 - Inventariseer via welke bestaande communicatiemiddelen en in welke -strategieën het verhaal kan landen.
3. Organiseer een werksessie met de bestaande werkgroep Drinkbare IJssel om (o.b.v. Stap 1 en Stap 2) te komen tot een voorstel voor inkleuring van deze punten:
 - Waar kan wat in bestaande structuren en projecten landen?
 - Waar gaat gezamenlijk, in kleiner verband of individueel aan gewerkt worden?
4. Agendeer het voorstel (uit stap 3) op bestuurlijke overleggroepen zoals de Taakgroep VNR, RBO Rijn-Oost, en de Stuurgroep IJssel nadat het met de ondersteunende ambtenaren is voorbesproken.
5. Organiseer jaarlijkse bestuurlijke reflectiesessies:
 - Hoe gaat het met de IJssel?
 - Bespreken van gezamenlijke en individuele resultaten met als doel elkaar te inspireren en bij te sturen.

Bijlagen

Testimonia

Stuurgroep 5 april

Stroompunten

Schuurpunten

TESTIMONIA

"Water is een eerste levensbehoefte. Water houdt nergens op, staat altijd in verbinding."

Ans Mol (Gelderland)

"Drinkbare IJssel maakt mensen bewust wat je zelf kunt doen aan verbetering van de waterkwaliteit."

Robert Duzijn (Gelderland)

"Kijk naar het hele watersysteem: bron tot monding, met een wenkend perspectief waar je niet tegen kan zijn." *Erik den Hartog (Waterschap Vallei en Veluwe)*

"Het waarom achter de doelen: waarom is dit nodig, de Drinkbare IJssel verbeeldt de maatschappelijke waarde van water." *Peter Paul Verbrugge (RBO Rijn-Oost)*

"Drinkbare IJssel helpt ons als waterschap om het verhaal van waterkwaliteit dichterbij de mensen te brengen." *Peter Schrijver (waterschap Rijn&IJssel)*

"Schaatsen in de uiterwaarden, net als mijn opa. We zijn trots op dit IJssel landschap, we leven er ook van." *Wilko Pelgröm (Bronckhorst)*

"Wij zetten graag een stap naar voren, daarom hebben we een Drinkbare IJssel in ons coalitie-akkoord opgenomen. Het is een mooie kapstok om maatregelen te nemen voor een schone leefomgeving."

Pouwel Inberg (Brummen)

"Drinkbare rivieren nodigt uit tot een andere manier van denken en doen. Je kunt het incorporeren."

Edmee van der Hoeven (VNR)

"De IJssel verbindt ons, het raakt ons allemaal samen. IJssel vertelt iets over ons DNA waar we zuinig op moeten zijn. Peuken op het strandje, dat doet wat" *Marcel Elferink (Deventer)*

"Drinkbare IJssel maakt de IJssel erfahrbaar." *Koen Kastelein (Hattem)*

"Het is een vergezicht waarop we trots kunnen zijn om door te geven aan de volgende generatie."

Elke Kunen (Staatsbosbeheer)

"Behoud de maatschappelijke kracht van Drinkbare IJssel. Mensen in de samenleving die roepen wij willen dit! En gebruik de informele leiders."

Martijn Dadema (Overijssel)

"Gebruik dit verhaal om de KRW maatregelen te versimpelen en een grotere groep te betrekken"

Dianne Hoogendoorn (Overijssel)

TESTIMONIA

"De IJssel is ons gebied waar we zuinig op moeten zijn. De IJssel zorgt voor beleving. Drinkbare IJssel is ontwapenend."

Hans Olthof (Olst-Wijhe)

"De IJssel moeten we koesteren. Geef de IJssel een identiteit, net als de Veluwezoom."

Dorus Klomberg (Rheden)

"We lenen het water. Herwaardering van natuur als voorraad om op terug te vallen. Voor beiden zorgen dan helpen ze (natuur en boeren, natuur en drinkwater) elkaar."

Koen Zuurbier (PWN)

"Helder in al zijn ingewikkeldheid. Tastbaar en bereikbaar waar je zelf dichtbij jezelf invulling aan kunt geven."

Mieke Conijn (IJsselbiennale)

"Gebruik het als vliegwiel functie: mensen binden en meerwaarde laten zien (van wat je doet). Alle landbouw die de IJssel raakt natuurinclusief is de toekomst."

Bert Visser (Voorst)

"Je moet de taal van de RO technici spreken, niet te lang abstract, concrete stappen. Gebruik de term voorbeelden in plaats van inspiratie."

Marjolein (Voorst)

"De IJssel daarom zijn wij. Wij zijn zelf water en stroomt door ons heen. Aantrekkingskracht en gevaar: Haat liefde, afstand nabijheid. Teruggroeien naar een actieve watercultuur: leven in balans met het water en er verantwoordelijkheid voor nemen."

Gerdien Rots (Zwolle)

"Ik heb de schone IJssel in mijn hart gesloten. Alle krachten die we kunnen benutten om dit dichterbij te brengen, wil ik benutten. Ik wil een echte ambassadeur zijn."

Erik Faber (Kampen)

"Wij staan voor een natuurlijk cultuurlandschap. Drinkbare IJssel krijgt een plek in het nieuwe visiedocument van stichting IJssellandschap. De IJssel is onze achtertuin, ons water en onze grond. Dan raak je onze kern."

Judith Snepvanger (IJssellandschap)

"Laten we met elkaar langs de IJssel uitspreken: we willen naar een drinkbare rivier. Een eerste stap kan zijn: neem In omgevingsvisie laten op wat de kwaliteit moet zijn van het (rivier)water."

Sjoerd Wannet (Zutphen)

TESTIMONIA

“Bovenop de Veluwe is het water nog drinkbaar en als het in de IJssel komt niet meer. Dat doen we dus zelf en moet anders.”

Wolbert (Heerde)

“Het doet me pijn om de wilde peen nu niet meer te zien.”

Jacob (Heerde)

“De Rijn als blauwe ader van Nederland. Bewustwording van wat deze kraan doet.”

Aad v Orden (Zevenaar)

“Het verhaal van het ontstaan van de IJssel meer bij de inwoners brengen.”

Karin van Orden (Zevenaar)

“Ik blijf een IJssel-meisje. Door in de IJssel uiterwaarden gewoond te hebben, boeit de IJssel me en voel ik me verbonden. Ik ben ambassadeur voor het water.”

Karolien Hupkes (LTO Noord)

“Ik wil het watersysteem hip en happening maken: be good and tell it.”

Nicole Koks (Waterschap Drents Overijsselse Delta)

“We willen allemaal mooi, schoon water hebben. Je moet ergens een keer starten. Nu, iedereen meenemen in alles wat je doet! Laat mensen er zelf over nadenken. Waarom alles zuiveren? Bronaanpak! Met z'n allen beter nadenken, welke acties hebben welke consequenties.”

John Boerman (Doesburg)

“Ieders belang, ieders verantwoordelijkheden. Meer actieve burgers die voelen: wij moeten dit realiseren.”

Mert Blommestein (Min I&W)

“Mijn opa is geboren aan de IJssel. Ook al voldoen we aan de normen, we blijven consequent gif toevoegen aan de IJssel.”

Peter Pennekamp (Westervoort)

“Met dit besef van alle water schommelingen van wateroverlast en watertekort en vervuiling, moeten we niet alleen maar nemen, maar er ook goed voor zorgen.”

Joyce Zwaga-Komen (Duiven)

STUURGROEP 5 APRIL

Op 5 april vond de Stuurgroep IJssel plaats. Wij hebben toen de resultaten van onze verkenning besproken met de stuurgroepleden. Om het gesprek vanuit een verbondenheid met de IJssel te voeren zijn we gestart met een opstelling langs de IJssel. Waar we de stuurgroepleden vroegen naar de plek langs de IJssel waar zij liefde voelen / ervaren. Daarna waar zij pijn voelen of ervaren voor de IJssel. Iedereen nam weer plaats aan tafel om de resultaten toegelicht te krijgen door ons. Met daarna de vraag: "Hoe ga jij bijdragen aan een drinkbare IJssel als je dit zo gehoord hebt?" Diverse stuurgroepleden gaven aan hier graag mee verder te willen, dat er praktische handvatten in zitten om zelf en in samenwerking op te pakken, en dat ze het belang zien van een aantal bestuurlijke trekkers.

LIEFDE

"Een levendige rivier."

"Aanzicht van het hoge water bij Deventer toen boten niet konden varen."

"Zalk als mooie plek maar moeite om het over te krijgen."

"Als Tukker is de brug over de IJssel bij Deventer thuiskomen."

"Rivierklimaatpark IJssel poort waar we samen aan wat moois werken."

"De bron. Als het hier schoon binnenkomt zijn we al heel ver."

"De Duursche waarde. Veel dierbare plekken waar we de natuur de ruimte geven."

"Waterkwaliteit activiteiten bij de Oude IJssel bij Empe. "

"Vorbij de A1 waar de IJssel en het landschap kleinschalig wordt."

"Het Reevediep dat nu vanuit de IJssel mee stroomt."

"Schaatsen in de uiterwaarden. "

"Het Ketelmeer, het brede stuk van de rivier, met veel ideeën om het nog mooier te maken."

PIJN

“Het water wat er bij de bron in komt bepaalt grotendeels de waterkwaliteit”

“Papierfabriek lozing op de rivier in Brummen”

“Een boer laat zijn koeien niet in de uiterwaarden grazen want dan zijn ze onvruchtbaar vanwege de pil resten in het water.”

“Dat wat we niet zien”

“We naar de bron moeten, de medicijnmakers, om het negatieve effect op de waterkwaliteit te verkleinen.”

“We gaan Veel bouwen en bedrijvigheid ontwikkelen maar hebben straks niet voldoende drinkwater. Dat geeft buikpijn.”

“Kampen is een eiland (op kampen) van drie kanten water, het laagste punt van de IJssel.”

“Na het hoge water moet als het aangespoelde afval als chemisch afval worden afgevoerd.”

“Zorgen om mensen die niets denken te kunnen betekenen.

“ Zoveel opgaven die spelen en er gebeurt van alles, zit er genoeg vaart achter en stiekem weten we wat te doen maar doen we het niet.”

“Economische versus ecologische afweging die nu nog naar economie hangt.”

“Verdroging van de IJsselvallei”

“Nu een natte periode maar dat is nog geen ramp. Met wat de klimaatonderzoekers voorspellen staat ons nog flink wat te wachten.”

“Prioriteit op de IJssel of op andere rivier bijvoorbeeld de Waal: hoogwater probleem snapt iedereen maar laag water minder terwijl er dan geen scheepvaart is en slecht voor de ecologie.

“Zeespiegelstijging en zoetwatervoorziening: het waterpeil van het IJsselmeer moet dan omhoog wat effect heeft op huidige natuurgebieden en soorten

“Je kan op veel plekken de IJssel niet beleven. Dat zou helpen in de verbinding.”

De bestuurders concluderen zelf met de oproep: “Leg het bij ons allen neer, iedereen kan wat doen, geloof met elkaar dat alles wat we doen positief bijdraagt.” Met de nadruk dat elke partij niet alleen staat in de stappen zetten naar een gezond ecosysteem. Dat het delen van de persoonlijke verhalen naar buiten en in de overheidssystemen helpt om het gedrag van ons allemaal te veranderen. “... zodat onze koeien weer IJsselwater drinken en we het sproeien over onze gewassen.” aldus LTO.

STROOMPUNTEN

In onze verkenningsronde hebben we gevraagd waar energie op zit, waar iets stroomt, in relatie tot een drinkbare IJssel:

- "We geloven niet in een stapeling van regels. We sturen liever op een verandering die mensen stimuleert of verleidt tot verantwoord watergebruik. Maak mensen niet alleen betrokken, maar ook medeplichtig."
- "De maatschappij doet een appèl zodat er keuzes gemaakt worden in het buikpijndossier."
- "In uiterwaardenbeheer bouwt Rijkswaterstaat gebruik glyfosaat af op eigen terreinen. Ook is er de wens tot omschakeling van reguliere naar natuurinclusieve landbouw."
- "Drinkbare IJssel sluit aan op het Deltaprogramma en bij de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW)."
- "Landschappelijke kwaliteit voorop stellen: Water raakt landschap in droogte, waterwinning, en waar kan je wat nog doen? Het integrale werken en het gesprek met de samenleving aan te gaan?"
- "Komt een programma van eisen, zodat wij die kunnen meenemen in onze plannen. Zet in op de beleving van de IJssel."
- "Drinkbare IJssel bepaalt ons ook bij de waarde van de overgangsgebieden, zoals de landgoederen tussen Veluwe en IJsselvallei."
- "Met Wateraccu Veluwe en LivingLab IJsselvallei ontwikkelt Vitens nieuwe strategieën voor winningen."
- "Verhaal zichtbaar maken en uitleggen (bijvoorbeeld de kerk afkoppelen). Leidende principes WBS-vertaling stedendriehoek om samen ruimtelijke keuzes te maken. DIJ helpt het verhaal breder te presenteren."
- "Onze IJssel als communicatie-platform: Zorg dat de schone en drinkbare IJssel nadrukkelijk samenwerken en verbinding zoeken met elkaar. Aantal bestuurders voelt zich een echte ambassadeur van Drinkbare IJssel."
- "Duitsland voelt steeds meer de urgentie van strenger toezien en reguleren lozingen op de Rijn."
- "Benut de culturele kant van de IJssel: schilders kwamen naar Hattem voor het IJsellandschap. Dat IJssel-merk kun je veel beter benutten."
- "Drinkbare IJssel kan behulpzaam zijn op het meer beleefbaarheid maken en recreatief ontwikkelen en maatschappelijke doelstellingen."
- "Drinkbare IJssel brengt andere dynamiek naast negativiteit en weerstand die soms optreedt over rol natuurbeheerders. Staatsbosbeheer heeft [streefbeeld voor de IJsselvallei](#) opgesteld."
- "Visueel maken, dan kan gevierd worden dat je bijdraagt wat zorgt voor bewustwording en motivatie."

STROOMPUNTEN

- "IJsselmeer een klimaatbuffer versus wat het nu is: onderdeel van een productiebedrijf: IJsselmeer nu een regenton kan een estuarium zijn (kracht van Riet). Klimaatbuffer is een instituut."
- "De stip goed zetten met tijdsvakken wat je doet om bij de droom te komen."
- "Doorleven en doorvoelen ten opzichte van het Haagse opgelegde. Het waterbedrijf in het krachtveld groter maken."
- "Water raakt iedereen, het is ons brede belang, drinkbare IJssel helpt ons verhaal te vertellen en geland te krijgen vanuit nieuwsgierigheid en niet vanuit goed of fout."
- "Vanuit de sector is er behoefte naar andere vormen dan grondwater met druk op diepere ondergrond. Ander water zou ook bruikbaar moeten zijn."
- "Wij mens zijn de grootste vervuilers, we zijn ons niet bewust van ons gedrag. We missen de basis, terug naar de basis met meer aandacht."
- "Maak beter zichtbaar, waar we zo goed ons best doen. Bij KRW, behoefte om mens aan de voorkant beter betrekken."
- "De kracht van de symboliek: flessen IJsselwater .Door breder te benaderen ook uit meer potjes geld (duurzaamheid, recreatie en cultuur) De kracht van termen: IJssel congres. IJssel: eenheid, betrokkenheid en eigenheid. Congres: kennen ze en gedegen kennis, ontketent wat. Ruimte aan iedereen om zijn/haar verhaal te vertellen, ook de reguliere boer."
- "Weet welke bodem je hebt. Maak klimaatadaptatie iets van iedereen niet een opdracht voor 1 persoon. Afkoppelen ging moeizaam: een rouwproces voor technuten alsof ze vroeger het niet goed hebben gedaan. En spreek de taal van de logica om bij hen verandering te krijgen: waarom zou je iets dat schoon is vies maken, waarom voeren we wat gezond is af, en waarom drainage als je een wijk ook kunt ophogen."
- "Besef hoe afhankelijk we zijn van bovenstrooms. Stad als spons: verhaal om bewustwording te vergroten. Inwoners weinig benul van de keerzijde van 'goed regelen naar leven in balans met het water'. Bewust keuze maken voor economie of natuur. Wegregelen kan maar daar zitten kosten aan."
- "Maak het maatschappelijk verhaal via het gesprek: concrete voorbeelden bij het gehele DIJ verhaal. Handelingsperspectief: wat kan je zelf doen? We moeten naar een ander systeem denken komen en dat kost tijd. Met deltaprogramma worden vraagstukken buiten verkiezingen geplaatst. Lange termijn beeld van WUR 2120 helpt bij perspectief, hier gesprek over aangaan. Vrije ruimte voor het gesprek"
- "Als je een gebiedssamenwerking te groot maakt wordt het moeizaam door verschillende agenda's en tempo van partijen. Op dit moment niet bewust dat we aan dezelfde IJssel verbonden zijn."

STROOMPUNTEN

- "Beleving verhaal om meer te profileren voor recreatie."
- "10% korting op pacht prijs geen glyfosaat of andere bestrijdingsmiddelen (gif) gebruikt."
- "Waterschap als waterautoriteit, wij kijken naar het hele watersysteem: bron tot monding. Dit soort denken ook realiseren: 1) Ontstaan Rijn-systeem, 2) IJssel is aansprekend 'ons watersysteem, onze IJssel', 3) sociaal-maatschappelijk, verbindend ipv polariserend, met een wenkend perspectief waar je niet tegen kan zijn."
- "Informele leiders inzetten die dicht bij de mensen thuis staan en praten."
- "Water raakt iedereen, het is ons brede belang, drinkbare IJssel helpt ons verhaal te vertellen en geland te krijgen vanuit nieuwsgierigheid en niet vanuit goed of fout."
- "Vanuit de sector is er behoefte naar andere vormen dan grondwater met druk op diepere ondergrond. Ander water zou ook bruikbaar moeten zijn."
- "Wij mens zijn de grootste vervuilers, we zijn ons niet bewust van ons gedrag. We missen de basis, terug naar de basis met meer aandacht. Iedereen heeft sympathie voor dit wenkend perspectief."
- "Juridisch principe in de KRW "niet afwentelen", belang voor toekomstige generaties en maak afspraken met bovenstroomse partners."
- "Doesburg leeft van toerisme als een van haar belangrijkste inkomsten, met 1 miljoen bezoekers per jaar, dit is met name dankzij het water: Passanten Haven, schepen, recreëren langs de IJssel, campers. Zwembaden zijn een grote kostenpost. Zou mooi zijn als we meer acties met rivierwater kunnen doen, zoals veilig tussen de kribben zwemmen."
- "Van oudsher sectoraal gedacht. Omslag in het denken, integraal en terug naar de basis, beginnen we net mee. Pas in geval van schaarste, gaan we anders inrichten."
- "Weten waar wat is, waar zitten de lozingen. Je maakt ze onderdeel van het systeem, betrekken en mede-eigenaar van het probleem maken. Zo'n gezamenlijke database duurde voor de Maas 5 jaar."
- "Als familie samen de kanteling maken van de IJssel als dreiging naar 'gebruik maken'."
- "Perspectief van Drinkbare IJssel landt goed bij LTO. Echt in gesprek over hoe dit samen kunnen realiseren. Dilemma's worden besproken zonder sturing."
- "Ambtenaren kijken nu bij ruimtelijke projecten waar en hoe water vastgehouden kan worden en vergroening kansrijk is. Bij particuliere aanvragen kan het nog wat meer."
- "Water raakt iedereen, het is ons brede belang, drinkbare IJssel helpt ons verhaal te vertellen en geland te krijgen vanuit nieuwsgierigheid en niet vanuit goed of fout."
- "In uiterwaardenbeheer bouwt Rijkswaterstaat gebruik glyfosaat af op eigen terreinen. Ook is er de wens tot omschakeling van reguliere naar natuurinclusieve landbouw."

SCHUURPUNTEN

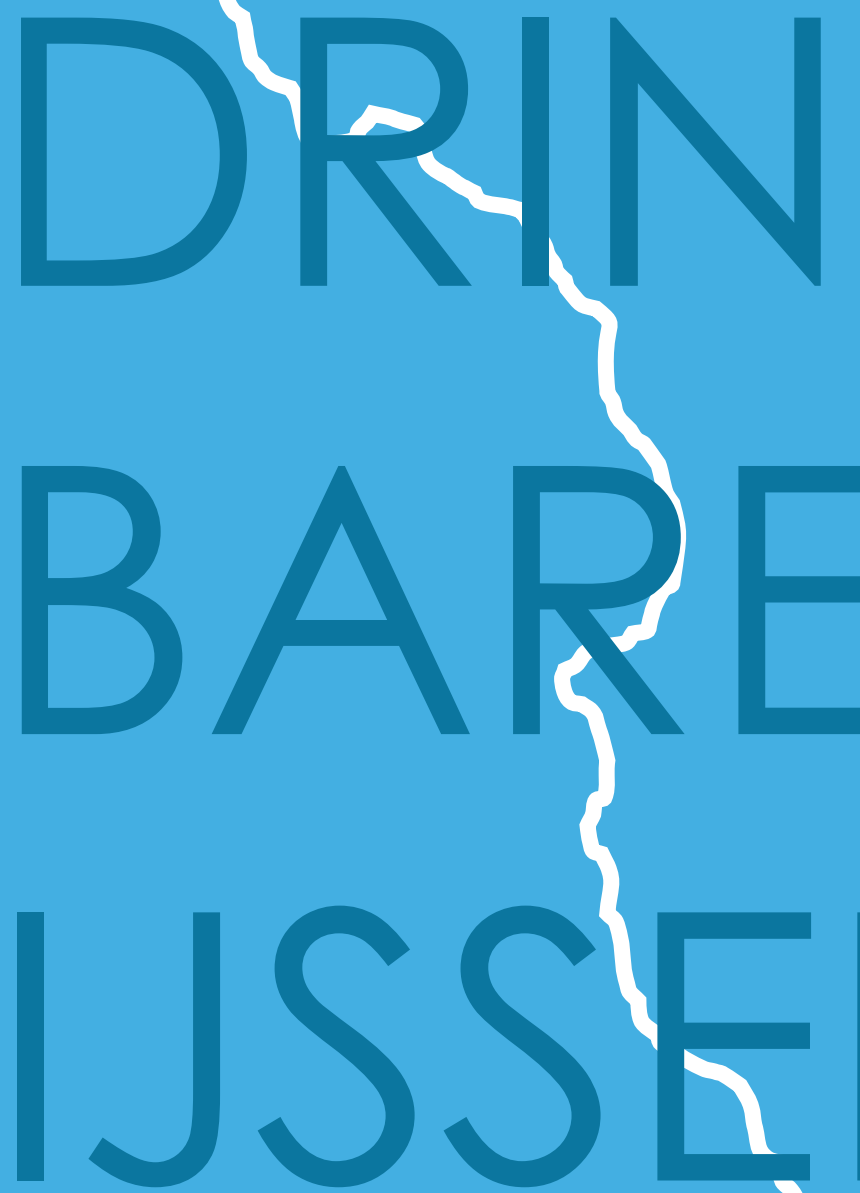
In onze verkenningronde kwam tijdens de gesprekken ook naar boven waar dingen moeizaam gaan, waar iets schuurt, in relatie tot een drinkbare IJssel:

- "De overheid kan bedreigend zijn als zij het verhaal doen."
- "Schrijf samen het grotere plaatje van de DIJ op om ook andere doelen mee te krijgen. Niemand is tegen maar hoe spreek je elkaar hierop aan?"
- "Wie zet de stip op de horizon? Hoe gaan we allemaal bewegen?"
- "Niet elk inspirerend voorbeeld is vanuit cultuur en historie een voorbeeld voor iedereen langs de IJssel."
- "Iedereen is voor een drinkbare rivier, maar als het pijn gaat doen dan wordt het lastig."
- "De intern gerichte blik van Rijkswaterstaat."
- "Al te veel op ons bordje als landgoed."
- "Iedereen ziet grote rol voor Vitens. Is Vitens zich daarvan bewust?"
- "Niemand durft te bewegen. Groot grondbezitter kans voor Rabobank."
- "Waterschap is afhoudend met inzicht geven in samenstelling effluent. Meer transparantie over lozingen is gewenst."
- "Waterschappen vinden klimaatbuffer moeilijk stuurbaar. Grijs water gebruik in huishoudens gezondheidsrisico en vraagtekens bij individuele ingrepen (betonnen afval reservoirs) versus centraal regelen."
- "Geborgde zetel boeren bij waterschappen heeft invloed op uitspraak landbouw."
- "Instellingen schieten terug in eigen patroon. Processen liggen vast."
- "Zending, toon en houding van de overheid. Bijvoorbeeld, grond wordt geclaimd 'er moeten boeren uit', niet geruild. Sentiment vanuit emotie, buiten de rede."
- "IJssel is van RWS, minder verbinding bij."
- "IJssel is een Rijksrivier waar meer gevoel van invloed en eigenaarschap zit in niet-rijks-waterstromen. Bij gemeenten meer gevoel bij beken, weteringen, toestromen (niet-Rijkswateren); Instellingen schieten terug in eigen patroon. Processen liggen vast."
- "Rijkswaterstaat pakt steeds meer ruimte in de IJssel."
- "De natuurlijke kant wordt weggeregeld. Schuring tussen technisch oplossen en natuurlijksysteem laten werken. DIJ valkuil teveel op drinkwater kwaliteit gericht Nu teveel aandacht op waterveiligheid en kwantiteit."
- "Onbekend wat de inwoner hiervan vindt, onbekend. Bovenop de Veluwe is het drinkbaar bij de IJssel niet meer. Discussie over hoeveelheid water: IJsselmeer drinkwater bron dan meer over de IJssel, als Rijn transport belang groter is dan meer water Rijn en minder IJssel. Wel visies maar niet concreet: bijvoorbeeld natuurinclusieve landbouw wat betekent dit? Welke maatregelen? NPLG moet ook concreter keuzes gemaakt worden."

SCHUURPUNTEN

- "Vitens water >900m3 = bijna gratis. Je stimuleert drinkwatergebruik."
- "Laat het ideaal van een drinkbare IJssel niet stollen in instituties, want dan verlies je kracht. Het is onze gezamenlijke droom."
- "Natuurinclusief boeren komt moeizaam van de grond door onduidelijke structurele geldstroom en pachtvoorwaarden RWS. Verschil in relatie bestuurders met de IJssel en de beleving hiervan (door de stad, langs de rand). Identiteit Kampen en Zutphen, Zevenaar buitengebied en meer als functionaliteit."
- "Niet in beleidsplannen en juridische kaders plaatsen. Overheid is eerder remmend omdat ze uit haar systeemwereld moet stappen."
- "Zending, toon en houding van de overheid. Bijvoorbeeld, grond wordt geclaimd 'er moeten boeren uit', niet geruild. Sentiment vanuit emotie, buiten de rede."
- "IJssel is van RWS, minder verbinding bij."
- "Nu is samenleving gericht op end-of-pipe oplossing, wat is je handelingsperspectief? Als de Drinkbare IJssel onze stip op de horizon zou zijn, dit bereiken is een illusie, want zou o.a. betekenen elimineren van de scheepvaart."
- "Iedereen heeft moeite met een visie, liever acties. Met z'n allen bereiken, begint met de Rijn. Met bijtende belangen, o.a. scheepvaart, in hoeverre is het haalbaar?"
- "Rijn weer meer drinkwater rivier. Wat is drinkbaar? Regionaal; rijkswater systemen de IJssel is niet van ons', voor de winning, wat is daar voor nodig? Maakbaarheid ten einde."
- "Wij denken vanuit lange termijn en aansluiting met landelijk gebied. Landelijk gebied, vertrouwen in de overheid is ver weg. Wat zijn de stappen in de goede richting? Overheden stapje terug. Overheidstaak is waterautoriteit."
- "Droombeeld vinden bestuurders mooi en is iedereen voor, want is ver weg. Maak het realiseerbaar in een afgebakend gebied dat je dit wil, kleinere stroom. Samen kom je tot een collectief."
- "Het probleem van vervuiling vanuit de bovenstroom en onderaardse stromen."
- "Mensen zien groen in tuinen als lastig en hinderlijk. Het gemak van betegelde tuinen ondanks de hitte en wateroverlast. Je hoeft zelf niets te doen."
- "Vijvers in de kernen vallen droog tijdens het zomers als we geen grondwater oppompen (stankoverlast en dode vissen). Het is onwenselijk want de natuur heeft weinig aan het zuurstofarme water en het beïnvloedt grondwaterstromen negatief. Als je er wadi's van maakt die je zomers maait is het opgelost, maar inwoners willen vijvers."
- "De acties voor het probleem moeten nu genomen worden maar inwoners ervaren het probleem pas over een aantal jaar (sense of urgency ontbreekt)."

DRINK BARE IJSSSEL

Een kompas
voor een
gezond leven.